

Dějepisectví po roce 1945

Přednáška

Michal Pehr

České dějepisectví po roce 1945 procházelo velmi bouřlivou proměnou. Někteří historici nepřežili dobu nacistického pronásledování. Například nadějný mladý historik Bedřich Mendl spáchal v roce 1940 pro svůj židovský původ sebevraždu. Někteří historici byli popraveni nebo zemřeli v koncentračním táboře (např. Josef Matoušek, Vladimír Groh, Bohumil Baxa a další). Kamil Krofta umírá brzy po válce na následky věznění v koncentračním táboře. Vladimír Klecenda se vrací z exilu, ale již v roce 1946 umírá. Albert Pražák se zapojuje do pražského povstání jako předseda ČNR. S odsunem sudetských Němců odchází do ciziny řada německých historiků (Josef Pfitzner je popraven pro svojí kolaboraci s nacisty). Profesor Šusta páchá v létě 1945 sebevraždu. Byzantolog František Dvorník se raději vůbec nevrací do Československa z exilu a tak bych mohl pokračovat dál. Poválečné trojletí se ovšem nese ve znamení nadějí, které velmi rychle přerve únor 1948. Mnoho historiků je nucen přerušit svoji akademickou kariéru. Mnoho jich odchází dříve či později do exilu, kde jen některým se podaří uchytit a v exilu tvoří řadu svých děl věnující se české či obecné historii. Příkladem může být např. Bohdan Chudoba. Velmi aktivní v tomto ohledu byla například v pozdější době Společnost pro vědy a umění či Křesťanská akademie.

Po únoru 1948 byla řada institucí, spolků a časopisů omezena (1949 vyšlo poslední číslo Českého časopisu historického). Mezi historiky nalezneme příklady lidí, kteří byli novým režimem tvrdě pronásledováni. Jistým paradoxem je, že to často byli lidé s levicovou orientací. Závěš Kalandra (autor Českého pohanství z roku 1947) byl kupříkladu jeden z těch, kteří byli popraveni v procesu s Miladou Horákovou. Řada historiků byla také uvězněna za své názory a činnost (srovnej např. Zdeněk Kalista, Růžena Vacková)

Mnozí autoři byli v té době odsouzeni také k tomu, aby psali soukromě a své výsledky publikovali v samizdatu či později též v zahraničí (srovnej například Jan Slavík, Václav Černý a další). V případě domácí historiografie je nutno říci, že po vítězném únoru 1948 získala vedoucí úlohu ve státě KSČ, která jediné co připustila, byla Marxistická historiografie. Vše ostatní bylo zavrhováno jako buržoazní a nacionalistické dějepisectví, které bylo třeba překonat. Marxistický pohled se stal povinným. V českých dějinách byly hledány pokud možno pokrokové tendence, bylo vyzdvihováno husitství a reformace. Naopak katolická tradice byla zatracována.

Tvorba Zdeňka nejedlého či Josefa Macka a jeho Husitské revoluční hnutí z roku 1952 se dostávala do popředí tehdejšího výzkumu ať už na stávajících vysokých školách, univerzitách a dalších odborných pracovištích. Nově přibýlo v rámci nově vzniklých institucí, ať už to byla Československá akademie věd nebo Ústav dějin KSČ založeného v roce 1950 a později přejmenovaný na Československý ústav dějin socialismu. Navíc soudobá oficiální historiografie se dostává do vleku sovětské historiografie a jsou omezovány kontakty se zahraničím.

V šedesátých letech jsem svědky postupného uvolňování v rámci výzkumu. Vznikají některé práce, které jsou dokladem tohoto uvolnění (srovnej například tvorbu Josefa Polišenského, Roberta Kvačka, Otto Urbana, Zdeněk Šolle a dalších). Někteří starší historici se v té době mohli vrátit na historická pracoviště a fakulty (srovnej např. případ Zdeňka Kalisty).

Někteří v té době prodělávali přeměnu z přesvědčených komunistů v pochybující historiky (např. Jaroslav Opat). Toto nadějně období bylo přerušeno srpnovou invazí- normalizací, kdy v té době se dostávali do popředí některé osobnosti normalizační historiografie (srovnej např. tvorbu Václava Krále, Čestmíra Amorta či etnografa Antonína Robka a dalších). Mnozí historici v té době opětovně tvoří potajmu a jsou ve své činnosti nejrůzněji omezováni (srovnej např. tvorba Jiřího Kořalky, Jana Křena a další) někteří odcházejí i po srpnu 1968 dříve či později do exilu (např. Vilém Prečan či Karel Kaplan).

Doporučená literatura: Josef Hanzal: Cesty české historiografie 1945-1989. Praha. Karolinum 1999. (Zde najdete i krátký přehled k obecné historiografie druhé poloviny 20 století)

Kontrolní otázka:

1/ Jak se únor 1948 projevil na české historiografii?